Л. А. МОСКАЛЕНКО

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСІБ ЧОЛОВІЧОЇ СТАТІ В «АКТОВИХ КНИГАХ ПОЛТАВСЬКОГО ПОЛКОВОГО СУДУ» (1683–1740 рр.)

Стаття присвячена визначенню структурної та семантичної організації способів і засобів ідентифікації осіб чоловічої статі, які засвідчені в «Актових книгах Полтавського полкового суду» (1683–1740 рр.): 1) чоловічих особових імен і прізвищевих назв; 2) ідентифікаторів — конструкцій, що характеризують особу чоловічої статі за різними ознаками; 3) ідентифікаційних формул — антропонімоформантів у поєднанні з ідентифікаторами.

Ключові слова: антропонім, чоловіче особове ім'я, чоловіча прізвищева назва, прізвисько, ідентифікатор.

Питання українського антропонімікону, зокрема староукраїнського, в останні десятиліття стали об'єктом пильної уваги мовознавців, які вже зробили вагомий внесок у розв'язання багатьох проблем, що існують у цій галузі: простежили особливості його формування, з'ясували основні риси структурної та лексико-семантичної організації [1]. Однак дослідження регіональних антропонімних систем в історичному аспекті, який передбачає структурний і семантичний аналіз конкретного (темпорально й локативно визначеного) мовного матеріалу, залишається вкрай необхідним. Завдання нашого дослідження — простежити формування онімних, апелятивних та онімно-апелятивних засобів ідентифікації осіб чоловічої статі, визначити особливості їх структурної та семантичної організації. Предмет нашого дослідження — засвідчені в «Актових книгах Полтав-

[1] *Баранівська О. С.* Прізвищеві гібриди з формантами *-k(o)*, *-enk(o)* // Актуальні питання антропоніміки.— К., 2005.— С. 31–38; *Бучко А. Е.* Фамилии Бойковщины в период их становления и в наши дни : Автореф. дисс. … канд. филол. наук.— Ужгород, 1986.— 20 с.; *Демчук М. О.* Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV–XVII ст.— К., 1988.— 172 с.; *Карпенко Ю. О.* Теоретичні засади розмежування власних і загальних назв // Мовознавство.— 1975.— № 4.— С. 46–50; *Карпенко Ю. О.* Реєстр Війська Запорізького і проблема постання українських прізвищ // Питання історичної ономастики України.— К., 1994.— С. 182–201; *Керста Р. Й.* Українська антропонімія XVI ст. : Чоловічі іменування.— К., 1984.— 152 с.; *Литвинчук Л. В.* Ідентифікація особи на Житомирщині початку XVII ст. (на матеріалі «Актової книги Житомирського гродського уряду 1509 р.») // Актуальні питання антропоніміки.— К., 2005.— С. 138–146; *Никонов В. А.* Имя и общество.— М., 1974.— 278 с.; *Сухомлин І. Д.* Питання антропоніміки в українській мові.— Д., 1975.— 110 с.; *Торчинський М.* Структурні та семантичні особливості прізвищевих назв козаків уманського полку // Нові дослідження пам'яток козацької доби.— К., 2005.— Вип. 14.— С. 316–320; *Худаш М. Л.* З історії української антропонімії.— К., 1977.— 236 с.; *Чучка П. П.* Розвиток імен і прізвищ // Історія української мови. Лексика і фразеологія / Відп. ред. В. М. Русанівський.— К., 1983.— С. 592–620.

© Л. А. МОСКАЛЕНКО, 2011

ського полкового суду» [2] (далі — Акти) з 1683 по 1740 рр.: 1) антропоніми (чоловічі особові імена, імена по батькові і прізвищеві назви); 2) ідентифікатори — онімні, апелятивні й онімно-апелятивні конструкції, які характеризують особу чоловічої статі за родом діяльності, професією, заняттям (далі — родом діяльності); родинними стосунками; місцем проживання; зовнішніми чи внутрішніми ознаками; особливостями поведінки; належністю до певного етносу, соціальної верстви, організації, політичного чи релігійного напряму; належністю певному господареві тощо; 3) ідентифікаційні формули — антропонімоформанти (антропоніми різної структури) в поєднанні з ідентифікаторами.

Зафіксовані в аналізованій пам'ятці антропоніми, що використовуються для ідентифікації осіб чоловічої статі (1018 фіксацій), структуруються на одночленні (32 %), двочленні (66 %) і тричленні (2 %).

Серед одночленних антропонімів переважають особові імена — 79 %, прізвищеві назви становлять 21 %; поміж двочленних переважають імена в поєднанні з прізвищевими назвами (прізвиськами) — 81 %, імена в поєднанні з прізвиськами становлять 15 %, прізвищеві назви в поєднанні з іншими прізвищевими назвами (прізвиськами) — 4 %; серед тричленних переважають імена в поєднанні з двома прізвищевими назвами різних типів — 67 %, імена в поєднанні з іменами по батькові та прізвищевими назвами — 33 %.

В Актах для ідентифікації осіб чоловічої статі використано особові імена:

1) християнські офіційні (повні й усічені) імена (63 % від загальної кількості імен), напр.:

Адам (М) [3] 'Адам' [4]; *Анъдр□й* (Бл, Б, Д, І, НС, П, Р) 'Андрій'; *А^{н}тон* (І, М, СС), *Вонътонъ* (СС) 'Антон'; *Афанаси^{й}* (П), *Панас* (І, П) 'Опанас'; *Борисъ* (НС) 'Борис'; *Васи^{л}* (*Василь*, *Василъ*) (ВБ, Г, Д, І, Ів, К, Кб, Кш, Мч, М, НМ, НС, О, Пв, П, Пш, Р, С, СС, Ск, Сп, Т, Ц) 'Василь'; *Гаврило* (ВБ, К, Мч, НС, Ст, П, Ц) 'Гаврило'; *Гарасим* (Мч, П, Р) 'Гарасим'; *Григо^{р}* (Д, К, Кб, Км, Кш, НМ, НС, П, Р) 'Григор'; *Григори^{й}* (Б, І, ,П, Р, СС) 'Григорій'; *Данило* (І, П, СС) 'Данило'; *Динисъ* (ВБ) 'Денис'; *Дмытро* (*Дми^{т}ро*) (ВБ, І, Мч, П), *Ми^{т}ро* (І, П, Ск) 'Дмитро'; *Захари^{й}* (*Ѯахарый*) (Кр) 'Захар, Захарій'; *Єсиф* (Р), *Іосипъ* (*Йосипъ*, *Йѡсиф*, *Юсипъ*) (Мч, П) 'Йосип'; *Іванъ*, *Иванъ* (Бл, Бх, Б, Д, Гл, Г, Ів, І, Км, К, Кб, М, НМ, П, Р, Ск, СС, Сп, Т, Ц), *Іоан* (П), *Йванъ* (Д, І, Кб, Кв, НС, П, Сп, Ц) 'Іван'; *Игнатъ* (П, Р) 'Ігнат'; *Калєник* (Бл, Р) 'Каленик'; *Карпо* (П), *Ка^{р}пъ* (П, Ск) 'Карпо'; *Кирикъ* (Бл, К, Ск) 'Кирик'; *Кирило* (Д), *Курило* (Бл) 'Кирило'; *Кли^{м}* (Бл, Мч, М, Р) 'Клим'; *Климєнтій* (І) 'Климентій'; *Кондрат* (НМ) 'Кіндрат'; *Кононъ* (НМ) 'Конон'; *Корн□й* (Пв) 'Корній'; *Кузма* (*Кѹзма*) (П) 'Кузьма'; *Лавр□и* (Р) < Лаврентій; *Лєѡ^{н}тий* (*Лєѡ^{н}ти^{й}*) (Кр, П) 'Леонтій'; *Логвинъ* (Бл, Д, Кв) 'Логвин'; *Лукянъ* (Р, Сп) 'Лук'ян'; *Маѯимъ* (Зм, І, НМ, П, Х) 'Максим'; *Марко* (Мр, Р) 'Марко'; *Ма^{р}ти^{н}* (З, П, Ц) 'Мартин'; *Ма^{т}в□й* (НМ, П, Пш, Р) 'Матвій'; *Микита* (Бл, Р) 'Микита'; *Микола^{й}* (*Николай*) (П) 'Микола'; *Миха^{й}ло* (ВБ, І, П) 'Михайло'; *Мойс□й* (Б) 'Мойсей'; *Назар* (П) 'Назар'; *Наумъ* (Пв, Р) 'Наум'; *Ничипо^{р}* (Зм, Ск, СС, Х), *Никифор* (СС) 'Никифор, Ничипір'; *Алєѯа^{н}др* (П) 'Олександр'; *Олєѯ□й* (*ѡлєѯ□й*) (І, Кб, НМ, П), *Алєѯ□й* (І, П), 'Олексій'; *ѡлєхѳ□ръ* (П) 'Олефір'; *ѡмєля^{н}* (П) 'Омелян'; *ѡ^{с}тап* (Мч) 'Остап'; *Павєлъ* (З, Кб, Кр, НС, П), *Па^{в}ло* (НМ, К, П, Р) 'Павло'; *Пєтро* (Бл, ВБ, Зч, Мч, П, Р,

[2] Актові книги Полтавського полкового суду з архіву Лазаревського зберігаються в Інституті рукопису ЦНБ (І 55257. Акти (протоколи) Полтавського полкового суду.— Т. 39.2. Ч. 2.— З–29049–Ш).— С. 19–275.

[3] Ідентифікацію населених пунктів здійснено за виданнями: Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ : В 2 т.— К., 1969; Історія міст і сіл УРСР. Полтавська область.— К., 1967.— 1027 с.

[4] Ідентифікацію імен здійснюємо за такими виданнями : Етимологічний словник української мови : В 7 т. / За ред. О. С. Мельничука.— К., 1982–2006.— Т. 1–5 (далі — ЕСУМ); *Тимченко Є.* Матеріали до Словника писемної та книжної української мови : В 2 т.— К.— Нью-Йорк, 2003.— Т. 1–2 (далі — Тимченко); *Фасмер М.* Этимологический словарь русского языка.— М., 1964–1973.— Т. 1–4 (далі — Фасмер); *Редько Ю. К.* Довідник українських прізвищ.— К., 1969.— 256 с. (далі — Редько); *Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П.* Власні імена людей.— К., 2005.— 334 с. (далі — Скрипник); *Трійняк І. І.* Словник українських імен.— К., 2005.— 508 с. (далі — Трійняк).

Ц), *Пи^{т}ро* (Ів) ‘Петро’; *Пилип* (П, Р), *Филипъ* (Бл, П) ‘Пилип’; *Прокл* (П) ‘Прокл’; *Прокопъ* (П, Сп) ‘Прокіп’; *Роман* (І, Р) ‘Роман’; *Сава* (К, Кр) ‘Сава’; *Савостянъ* (*Совостян*) (Гл) ‘Севастян’; *Самойло* (П), *Самуєл* (Д) ‘Самійло’; *Сємєнъ* (ВБ, І, К, Кр, НМ, НС, Р, Сп) ‘Семен’; *Сидор* (П) ‘Сидір’; *Супрунъ* (Р) ‘Софрон’; *Стєпанъ* (Кб, НС, П), *Стєфанъ* (Бх, І, К, Км, Кб, НС, П, Ц) ‘Степан’; *Тарас* (Д, Км) ‘Тарас’; *Тєрє^{н}тий* (П) ‘Терентій’; *Трохи^{м}* (Зм, П, Х) ‘Трохим’; *Улас* (Р) ‘Улас’; *Фєдор* (НМ, П), *Пєдо^{р}* (Ш), *Ѳєодор* (П), *Фєѡдор* (Д, П), *Хвєдо^{р}* (Бл, Зм, П, Р, Х) ‘Федір’; *Хома* (Пв), *Фома* (З) ‘Хома’; *Ювхим* (П) ‘Юхим’; *Яким* (Бл, НС, П) ‘Яким’; *Яковъ* (І, НМ, П, Пш, Р, Сп) ‘Яків’; *Ярєма* (П, Ск) ‘Ярема’;

2) християнські неофіційні імена (переважно зменшені форми від офіційних імен) — 37 %, напр.:

Андр□яш (П), *Анъдрусь* (Д), *Анъдрушко* (ВБ, Д, І, Мч, НС, Ск) < Андрій; *А^{р}тюх* (НМ) < Артем; *Васко* (Д, СС) < Василь; *Гаври^{л}ко* (Мч), *Гавришъ* (Км, Ст) < Гаврило; *Галакътинъ* (Р) < Галактіон; *Грє^{с}ко* (НМ), *Гринє^{ц}* (П, Ст), *Грицко* (Д, Ін, І, К, Кб, НС, СС), *Грицу^{н}* (Мч), *Гриць* (Ск), *Гри^{ш}ко* (Р) < Григорій; *Дацко* (Зм, Х) < Данило; *Дє^{м}ко* (Кв, П, Т) < Дем’ян; *Дми^{т}ра^{шъ}ко* (З) < Дмитро; *Дорош* (П) < Дорофій; *Захарка* (Зм, Пв, Т, Х) < Захар; *Зизан* (П) < Зизаній; *Ілко* (Р), *Иляшъ* (З, І, Р) < Ілля; *Ицикъ* (Пр) < Ісак; *Ко^{с}тина* (Ст), *Ко^{с}тя* (Ж, П) < Кость, Костянтин; *Лє^{в}ко* (П) < Лев, Леонтій; *Лукашъ* (Зм, Х), *Луцикъ* (К, Кнв, НС, Р) < Лук’ян; *Ману^{й}ло* (Р) < *Еммануїл*; *Ми^{с}ко* (І, Р, СС), *Ми^{ш}ко* (Бх) < Михайло; *ѡ^{ѯ}ѣюта* (Ц) < Авксентій; *ѡлє^{ѯ}а* (Ск), *Лє^{с}ко* (Б, К) < Олексій; *ѡни^{с}ко* (*Они^{с}ко*) (П) < Онисій; *ѡнупко* (П) < Онопрій; *ѡфє^{р}ко* (Бх) < Оверкій; *Па^{н}ко* (Мч) ‘зменш. Пантелеймон’; *Па^{с}ко* (Зм) < Панас; *Пилипась* (П) < Пилип; *Процик* (НС, П, С) < Прокіп; *Савка* (Бл, Д, О) < Сава; *Са^{х}но* (З) < Софрон; *Сємє^{н}ко* (Сп) < Семен; *Собко* (Сп) < Севастян; *Стєцко* (ВБ, І, К, П), *Штєпа* (Ск) < Степан; *Тєрєшко* (СС) < Терентій; *Ти^{м}ко* (СС), *Тимош* (Бл, П, СС) < Тимофій; *Фєдорко* (НМ), *Фєско* (НМ), *Хвєско* (Бл, П, Р) < Федір; *Харко* (І) < Харитон; *Юрко* (Кб, О) < Юрій; *Ю^{с}ко* (П), *Юцко* (Ст) < Йосип; *Ярош* (Бл) < Єрофій; *Я^{ц}ко* (Д, І, НС, П), *Яско* (Мч, НМ, Р) < Яків.

Для ідентифікації осіб чоловічої статі в Актах використано також прізвищеві назви, серед яких мають перевагу первинні (семантичні) утворення (64 %), вторинні (морфологічні) становлять 36 %. Поміж первинних чоловічих прізвищевих назв, утворених лексико-семантичним способом, превалюють такі, що виникли внаслідок переосмислення апелятивів (97 %); прізвищеві назви, утворені шляхом переосмислення онімів, становлять лише 3 %.

Серед апелятивів, які послужили основою чоловічих прізвищевих назв, зафіксовано:

1) особові апелятиви (70 %), що називали осіб за: а) родом діяльності (44 %) — *Богомазъ* (К) «поганий іконописець, маляр» (Тимченко, 1, 61), *Броваръ* (Р) «пивовар» (ЕСУМ, 1, 261), *Воскобѹ^{й}никъ* (П) «той, що варить віск» (Тимченко, 1, 116), *Вы^{н}никъ* (НС) «той, що виготовляє і продає вино» (ЕСУМ, 1, 377–378), *Ву^{л}ховы^{й}* (Км) «маг, ворожбит» (ЕСУМ, 1, 422), *Добышъ* (П) «уг. dobos “барабанщик”», «військовий барабанщик» (Тимченко, 1, 210, 212; ЕСУМ, 2, 98), *Жо^{р}ник* (Ц), *Жорнови^{й}* (П) «той, що виготовляє жорна» (ЕСУМ, 2, 206), *Колод□^{й}* (Пш) «колісник» (ЕСУМ, 2, 517), *Коломиєцъ* (Д, І) «солевар» (ЕСУМ, 2, 519), *Крамаръ* (П) «продавець товарів» (ЕСУМ, 3, 74), *Кушн□ръ* (Ів) «фахівець, що вичиняє хутро і шиє хутряні вироби» (ЕСУМ, 3, 170), *Лобуръ* (Кв) «злодій, шахрай, ледащо» (ЕСУМ, 3, 276), *Ми^{л}никъ* (П) «миловар» (Тимченко, 1, 442), *Нєводъничи^{й}* (Р) «той, що виготовляє неводи» (Тимченко, 1, 478; ЕСУМ, 4, 59), *Нєкрут* (Мч) «рекрут, новобранець» (ЕСУМ, 4, 68, ЕСУМ, 5, 52), *Рєшєтникъ* (К) «той, що робить решета» (Тимченко, 2, 272), *Римар* (П) «лимар, майстер, який виготовляє ремінну збрую» (ЕСУМ, 3, 233), *Р□зник* (К) «різник, м’ясник» (ЕСУМ, 5, 91), *Рыба^{л}ка* (К) «рибалка» (Тимченко, 2, 302), *Стр□^{л}никъ* (Р) «майстер, що виготовляє стріли» (Тимченко, 2, 373), (ЕСУМ, 5, 444–445), *Ткачъ* (Д, І) «ткач», *Торяник* (П) «солевар» (Тимченко, 2, 396), *Сєрдюкъ* (Р) «охоронець гетьмана» (Тимченко, 2, 318; ЕСУМ, 5, 218), *Салдатъ* (НМ) «солдат» (ЕСУМ, 5, 346; пор. Торчинський, 2005, 317), *Чє^{р}нєц* (П) «чернець» (Тимченко, 2, 479); б) зовнішньою чи внутрішньою ознакою, особливістю поведінки, схильністю до певних дій (36 %) — *Б□ли^{й}* (Д), *Руди^{й}* (Д), *Чєрвони^{й}* (М), *Косы^{й}* (Кр), *Стари^{й}* (Р), *Бородаш* (НС), *Лиси^{й}* (І), *Щєрбына* (П), *Щє^{р}бань* (І) «той, що має вищерблені зуби», *Мазєпа* (П) «неохайна, грубувата або нерозумна людина», п. «плаксій; розтелепа; нечупара, замазура» (ЕСУМ, 3, 358); *Довгополий* (І) «той, що схильний носити одяг певного типу (з довгими полами) чи має в гардеробі такий одяг»; *Брєхало* (І) «який часто бреше», *Зли^{й}* (Р), *Липодуша* (НМ) «людина з м’якою (як деревина липи) душею», *Мовчан* (Д) «мовчазний, мовчкуватий», *Нєрадны^{й}* (К, Р), п. *nierądny* «розпусний, блуд-

ний», *Паливода* (Зм, Х) «буян, розбишака» (Тимченко, 2, 81), *Убы*^{и}*собака* (Р) «відомий своєю жорстокістю»; в) місцем проживання (9 %) — *Будя*^{н}*ский* (П), *Калниболо*^{т}*ский* (Ц), *Красно-кутски*^{й} (П), *ѡпошля*^{н}*ский* (Зч), *Сама*^{р}*ский* (Бл), *Субото*^{в}*ский* (Кр), *Чє*^{р}*каски*^{ч} (НМ, Р); г) належністю до певного етносу (8 %) — *Грєкъ* (З), *Литвин* (НМ), *Мазу*^{р} (Сп), *Русинъ* (СС), *Угринъ* (ВБ); ґ) належністю до певного релігійного напрямку (1 %) — *Перєхриста* (П) «перехрещений в іншу віру, хрещений єврей» (Тимченко, 2, 102), (Фасмер, І, 368); д) родинними зв'язками (1 %) — *Бєзкорова*^{й}*ни*^{й} (Д) «позашлюбний син; одружений без весільних обрядів; без коровая» (ЕСУМ, 3, 35); е) належністю до певної організації (1 %) — *Бра*^{т}*чикъ* (Д) «член братства» (Тимченко, 1, 68); 2) неособові апелятиви (30 %), що метафорично опосередковано іменували чоловіків похідними від назв: а) рослин і рослинних форм (23 %) — *Боровикъ* (Бл), *Дубъ* (Ц), *Кабакъ* (НМ) (*кабак* «гарбуз»), *Очєрєтъ* (П), *Кущъ* (НС, П); б) продуктів харчування (23 %) — *Бала*^{н}*да* (Бл), *Бубликъ* (НМ), *Галушка* (І), *Ковбаса* (К), *Кул□шъ*, *Опара* (Р); в) тварин (19 %) — *Бикъ* (К), *Бу*^{й}*волъ* (СС), *Жукъ* (І, П), *ѡрє*^{л} (Зм, Х), *Пугачъ* (ВБ); г) предметів побуту (13 %) — *В□дерко* (Р), *Гужва* (К), *Кочє*^{р}*га* (Ц), *Макогунъ* (Мн), *Ра*^{д}*нинька* (Ц); ґ) частин тіла (8 %) — *Носъ* (Кр), *Ши*^{я}*ка* (Ст); д) елементів одягу, взуття (8 %) — *По*^{р}*тянка* (Ц), *Холявка* (Кр); е) предметів або явищ природи (4 %) — *Іскра* (П), *Суховi□* (П); є) чисел (2 %) — *Нулик* (Ц).

Серед онімів, що стали базою чоловічих прізвищевих назв, зафіксовано особові оніми (66 %) — *Василь Со*^{б}*ко* (Сп) 'Собко, зменш. від Севастян' (ЕСУМ, 5, 201); *Стєфанъ Сєвєринъ* (К) 'Северин, чоловіче ім'я' (ЕСУМ, 5, 201), а також неособові оніми (34 %) — *ѡ*^{т}*чєнашъ* (Р) 'прізвищева назва вихреста', похідна від назви православної молитви «Отче наш».

Переважна більшість вторинних чоловічих прізвищевих назв, які утворені морфологічним (суфіксальним) способом, мають патронімічне походження (99 %), і лише 1 % назв має матронімічне походження.

Чоловічі прізвищеві назви патронімічного походження утворено за допомогою суфіксів: 1) **-єнк-** (76 % від загальної кількості суфіксальних дериватів), який додається до основ чоловічих офіційних або неофіційних імен (8 %) — *Василє*^{н}*ко* (Р), *Дємъченъко* (І), *Мисчєнъко* (ВБ, Ск), *Сидорєнъко* (П), *Тарасє*^{н}*ко* (Д), а також прізвищевих назв (29 %) — *Бєзъру*^{с}*чєнъко* (НМ), *Бонъдарє*^{н}*ко* (НМ), *Бражничєнъко* (П), *Бугає*^{н}*ко* (Д, П), *Бурмистрєнко* (Кб), *Во*^{й}*тъчє*^{н}*ко* (П), *Гнилозубєнъко* (П), *Дубє*^{н}*ко* (Ц), *Жучє*^{н}*ко* (П), *Ли*^{т}*винє*^{н}*ко* (Км, НМ), *Л□снячєнъко* (Р), *Маслачєнъко* (Пш), *Рудєнъко* (І, НС), *Угринєнъко* (ВБ), *Цопєнъко* (СС), *Чє*^{р}*нєнко* (Р); 2) **-ич** (**-єч**), **-ович**, **-євич** (16 %), які приєднуються до основ чоловічих офіційних або неофіційних імен — *Горєвичъ* (П) 'Ігоревич'; *Григорієви*^{ч} (Кр), *Дорошєви*^{ч} (К), *Ивановичъ*, *Прокопови*^{ч} (П), *Сємєнович* (НС, П), *Си*^{н}*кєвич* (Р), а також прізвищевих назв — *Вы*^{д}*ричъ* (П), *Вовчкович* (Гл), *Кра*^{с}*ноперич* (П), *Ши*^{й}*кєви*^{ч} (Ст) 'син Шийки'; 3) **-к-** (2 %), **-ов-** (**-ув-**) (1 %), **-ин**, **-ик**, **-чик**, **-ук** (2 %), **-ак** (2 %), які додаються до основ прізвищевих назв батьків і загальних назв батьків за родом діяльності чи іншою домінуючою ознакою — *Дерєвя*^{н}*ко* (Р), *Перєтятъко* (І), *Ску*^{ч}*ко* (П), *Шолудко* (П), *Шра*^{м}*ко* (Мч), *Перєхристовъ* (П) (прізвищева назва сина *Перєхристи*); *Крато*^{в} (П), *ѡфє*^{р}*ков* (Бл, П), *Сидоров* (Бх), *Дє*^{н}*жин* (П), *Ка*^{п}*гин* (Бх), *Сунъчинъ* (М, П) (прізвища вихідців із Росії); *Ковалъчик*, *Ковалъчук* (П); *Бо*^{р}*зякъ* (Б), *Кра*^{с}*някъ* (Ц), *Чє*^{р}*някъ* (П). У прізвищевих назвах на **-чик** співіснують дві семи — 'син за професією батька', 'учень за професією майстра'.

Зауважимо, що прізвищеві назви чоловіків, утворені за допомогою одвічно патронімічних суфіксів **-ич**, **-євич**, **-ович**, належали переважно особам вищого й середнього соціального стану, утворені за допомогою первісно демінутивного суфікса **-єнк-** — особам різних соціально-майнових станів. Суфікси **-ич**, **-євич**, **-ович** тепер спеціалізуються на творенні чоловічих імен по батькові. Патронімічне значення суфіксів **-ов**, **-чик**, **-чук** у прізвищевих назвах є підстави вва-

жати вторинним, оскільки в досліджуваній пам'ятці суфікс **-ов** передає переважно значення індивідуальної належності особи певному господареві — *Иванъ, свина*^{р}, *Кондрато*^{е} *Мє*^{п}*нико*^{е} (НС), *Кири*^{к}, *чєля*^{д}*никъ*, *на*^{й}*митъ їна Дорошєвичо*^{е} (К), *Супрунъ, Ману*^{й}*ловъ овча*^{р} (Р) [5], а суфікси **-чик**, **-чук** мають здебільшого демінутивну чи посесивну семантику (значення тимчасової (учнівської) належності майстрові/залежності від майстра, який навчає якого-небудь ремесла) — *Миха*^{й}*ломъ Ковалъчико*^{м}, *учнє*^{м} *наши*^{м} (П).

Чоловічі прізвищеві назви матронімічного походження утворено додаванням суфікса **-ут-** (1 % від загальної кількості суфіксальних утворень) до основи жіночого імені, напр.: *Палагута* (Ц) від Палагна 'Пелагія' (ЕСУМ, 4, 258, 330).

Особи чоловічої статі ідентифікувалися також двочленними антропонімами, утвореними або поєднанням імен (офіційних і неофіційних) з прізвищевими назвами (чи прізвиськами), або поєднанням двох прізвищевих назв різного типу.

Двочленні антропоніми, які служать для ідентифікації осіб чоловічої статі без ідентифікаторів, становлять 66 % і утворені поєднанням власного імені з прізвищевою назвою, що перебуває в пре- чи постпозиції щодо нього.

Значно переважає конструкція «власне ім'я + прізвищева назва», у якій ім'я має офіційну форму (повну чи скорочену),— 81 %, напр.:

Адам Нєна^{й}*дєнъко* (М), *А*^{н}*др□и Бут* (Р), *Анътонъ Тишчє*^{н}*ко* (М), *Вакула Колосє*^{н}*ко* (НМ), *Васи*^{л} *Гладир* (І), *Григо*^{р} *Дємченко* (П), *Григорий Назарєнъко* (П), *Данило Королєнко* (П), *Дмитро Захарченко* (ВБ), *Іван Бог* (НС), *Кирило Стєпанєнко* (Бл), *Клим Манчєнко* (Бл), *Логвин Бурбика* (Кв), *Марко Василєвич* (Мр), *Ма*^{т}*в□й Торговицки*^{й} (Сп), *Мажим Тютюнникъ* (НМ), *Ма*^{р}*тинъ Нєступ□и* (З), *Мина Па*^{в}*ловичъ* (П), *Наумъ Мурахо*^{в}*ченко* (Пв), *Ничипо*^{р} *Лазчєнко* (Ск), *Павє*^{л} *Манькувщєнъко* (Кб), *Павло Пошелюжєнко* (К), *Педан Хомєнко* (ВБ), *Петро Золочєнко* (Мч), *Пилипъ Остапєнъко* (Р), *Прокоп Левєнец* (Сп), *Роман Іващенко* (Р), *Семєн Шапо*^{ч}*никъ* (НС), *Стєфан Корзунъ* (К), *Уласъ Поправка* (Р), *Федоръ Сачєнъко* (НМ), *Хвєдо*^{р} *Ма*^{й}-*борода* (Зм), *Ювхим А*^{н}*др□є*^{н}*ко* (П), *Яков Шабатура* (І).

Конструкція «власне ім'я + прізвищева назва», у якій ім'я має неофіційну форму, реалізована рідше — 18 %, напр.:

Анъдрушко Чигиръ (Д), *Грицко Чукъ* (Ін), *Дє*^{м}*ко Бражничє*^{н}*ко* (П), *З□шєць Ста*^{д}*никъ* (К), *Лє*^{в}*ко Мякохл□бєнко* (П), *Лє*^{с}*ко Матяшє*^{н}*ко* (П); *Стєцко Самодай* (К), *Тєрєшко Якимєнъко* (СС), *Хвєско Запара* (Бл), *Юрко Бутъ* (О); *Яско Кго*^{н}*шарє*^{н}*ко* 'Гончаренко' (НМ).

Дуже рідко реалізується конструкція «прізвищева назва + власне ім'я» (1 %), напр.: *Бражничєнъко Іванъ* (П), *Затура Ива*^{нъ} (Пв).

Для ідентифікації чоловіків в Актах зафіксовано своєрідні тричленні антропоніми патронімічного типу, що поєднують власне ім'я особи та дві її прізвищеві назви, одна з яких утворена від імені, а друга — від прізвищевої назви батька. Разом вони формують конструкцію «ім'я + прізвищева назва, похідна від імені батька + прізвищева назва, похідна від прізвиська батька», яка функціонує без ідентифікаторів, напр.: *Іван Мартинєнъко Бражничє*^{н}*ко* (П) 'син *Мартина Бражника*'.

Розглянуті одночленні, двочленні і тричленні антропоніми ідентифікували переважно селян, міщан, ремісників і дрібних службовців. Крім цих способів ідентифікації, особа чоловічої статі у XVII ст., за матеріалами Актів, могла ідентифікуватися тричленним антропонімом, що складався з імені, імені по батькові та прізвищевої назви, яку вже, очевидно, можна кваліфікувати як прізвище, напр.: *Феодор Иванович Жучєнко* (П). Тричленні антропоніми «ім'я + ім'я по

[5] Пор.: *Литвинчук Л. В.* Ідентифікація особи на Житомирщині початку XVII ст. (на матеріалі «Актової книги Житомирського гродського уряду 1509 р.») // Актуальні питання антропоніміки.— К., 2005.— С. 140–141.

батькові + прізвищева назва» в Україні іменували людей вищого соціального стану, що засвідчують ідентифікатори, які дають особі агентивно-локативну характеристику: *Ѳеодоро*^{м} *Ивановичо*^{м} *Жученко*^{м}, *по*^{п}*ковнико*^{м} *вой*^{с}*ка и*^{х} *їрского пр*^{с}*втлого влч*^{с}*тва запорозкого по*^{п}*тавски*^{м} (П). Більшість тричленних антропонімів цього типу в досліджуваній пам'ятці позначає вихідців з Росії (*рускиє людє*), напр.: *Євс*□*євъ Пєтро Іванови*^{ч}, *Миха*^{й}*ло Іванови*^{ч} *Мо*^{с}*квитинъ*, *Ѳри*^{п}*нико*^{в} *Миха*^{й}*ло Василєви*^{ч}, *Ма*□^{л} *Никитови*^{ч} *Путивє*^{ч} (Бх). Ідентифікатори при таких антропонімоформантах, конкретизуючи характеристику особи за родом діяльності й місцем проживання, підтверджують більшу поширеність і давність функціонування тричленних антропонімів у Росії, напр.: *Павє*^{л} *Іванови*^{ч} *Мокиєвски*^{й}, *писа*^{р} *сокологорски*^{й} (Ск); *Мишко Григориє*^{в} *Ка*^{п}*гин*, *посадзки*^{й} *чл̃къ бо*^{п}*ховски*^{й} (Бх).

Поряд з одно-, дво- і тричленними антропонімами для ідентифікації осіб чоловічої статі в Актах використано ідентифікатори різної структури, які, виступаючи автономно, передають ознаки чоловіків безпосередньо або опосередковано, через їхні етнічні, родинні, територіальні, господарсько- та соціально-майнові, агентивні зв'язки з іншими особами.

При безпосередньому передаванні атрибутів ідентифікатори називають прикмети особи за родом діяльності, місцем проживання чи реалізації агентивних ознак, належністю певному господареві, напр.: *кушнєрє*^{м} *сєла Іванчинє уєзду По*^{п}*та*^{в}*ско*^{го} (Ів), *Гаврилова*, *овчара Ѳнупченъкового* (Мч). В окремих протоколах особи чоловічої статі можуть позначатися лише ідентифікаторами, що характеризують особу за родинними зв'язками, родом діяльності, місцем проживання чи реалізації агентивної ознаки, напр.: *ковалъчуко*^{м} (П), *Гринъцєвъ овчаръ ивонъчинъски*^{й} (І), *сыно*^{м} *Лисувчишини*^{м} (СС), *Грицко*^{в} *Смєтанинъ пасинокъ* (СС). Така ідентифікація найімпліцитніша.

При опосередкованому передаванні ознак ідентифікатори містять лексико-семантичні елементи, які сприяють увиразненню образу ідентифікованої особи («андронім + тип родинного стосунку»), напр.: *Дмитриха з мужє*^{м} *єї* (І).

Ідентифікатори рідко визначають особу самостійно, переважно вони поєднуються з антропонімною назвою особи, завершуючи її вичленування серед інших. Поєднання антропонімоформантів (одно-, дво- чи тричленних антропонімів) з ідентифікаторами різної лексико-семантичної структури створюють ідентифікаційні формули. Останні, маючи онімно-апелятивне вираження, називають особу, дають їй характеристику і завершують її виокремлення з ряду подібних найвичерпнішою і повною ідентифікацією. Зазначимо, що антропонімоформант при переважанні препозиції щодо ідентифікатора займає інколи інтер- і постпозицію, а компоненти ідентифікаторів можуть мінятися місцями. Оскільки це не впливає на семантику ідентифікаційної формули, подаватимемо їх лише як структурні різновиди останньої, напр.: *Иванъ*, *синъ Мартиновъ* = *синъ Мартиновъ*, *Иванъ* (П); *Ко*^{с}*тину*, *жителя стасо*^{в}*ско*^{го} = *Костины*, *стасо*^{в}*ского жителя* (Ст); *Анъдру*^{с}, *Мякєнко*^{го} *сынъ* = *Анъдруся*, *сна Мяк*^{п}*єка* (Д); *Супрунъ*, *овчаръ Ману*^{й}*ловъ* = *Супрунъ*, *Ману*^{й}*ловъ овча*^{р} (Р).

Ідентифікатори, що поєднуються з антропонімами, мають різну лексико-семантичну структуру. Одночленні антропоніми, очевидно, через свій найменший ідентифікаційний потенціал, поєднуються з найбільшою кількість ідентифікаторів різної структури й семантики. Це реалізовано в основних ідентифікаційних формулах і їхніх структурно-семантичних модифікаціях:

I. Одночленний антропонім + одночленний ідентифікатор (12 %).

Антропонімоформант у таких ідентифікаційних формулах переважно займає препозицію щодо ідентифікатора, тобто спочатку особа називається, а потім характеризується. Зрідка трапляються ідентифікаційні формули з інверсійним порядком компонентів.

Чоловічі імена уточнюються характеристикою особи за: 1) родом діяльності — *Ярєми, атамана наказно*^{го} (Ск), *Ѡѯюти, брата ста*^{р}*шого цє*^{р}*ковно*^{го} (Ц), *А*^{н}*дрє*^{й}, *во*^{й}*тъ* (П), *Тєрєшко, злодюга* (СС), *Ю*^{с}*ко, злод*□^{й} (Мч), *Дми*^{т}*ро, козачок* (ВБ), *Миха*^{й}*ло, коваль* (І), *Тєрєшка, кушнєра* (Шш), *Ко*^{н}*дра*^{т}, *мє*^{л}*никъ* (Б), *Ми*^{с}*ко, овчаръ* (Р), *Паско, пас*□*чникъ* (Зм), *Я*^{ц}*кова, панамарова* (І), *Па*^{в}*ло, прибышъ* (П), *Павло, чєля*^{д}*никъ* (Р). Компоненти ідентифікаційної формули можуть мати інверсійний порядок, напр.: *купци Иванъ и Совостя*^{н} (Гл), ^{с}*таро*^{с}*ту А*^{н}*тона* (І), *нєробочого прибыша Процика* (НС), *волоцюга Стєпанъ* (НС, П). Їхні структурні різновиди інколи варіюються в межах одного судового протоколу, напр.: *Хомою, ѡсавулцє*^{м} *своимъ = ѡсавулцє*^{м} *своимъ Хомою* (Пв); 2) місцем проживання — *Дмытра, житєля кєрєбєрдя*^{н}*ского* (К), *Лукяномъ, втожъ житєлє*^{м} *супруновски*^{м}*ъ* (Сп), *Трохима, обыватєля по*^{л}*тавского* (П), *Ко*^{с}*тиною стасо*^{в}*ски*^{м} (Ст). Відсутність лексеми *житєль* могла спричинити перехід загальної назви до класу антропонімів, тобто антропонімізацію загальних назв. Імена в антропонімоформантах таких ідентифікаційних формул мають як офіційну, так і неофіційну форму, напр.: *Гаврила мачуского = Гаври*^{л}*ко жъ мачуски*^{й} (Мч); 3) соціальним станом — *Грицу*^{н}, *за*^{ц}*ная пє*^{р}*сона* (Мч), *Сємєна, господара своєго* (НС), *п̃ну Лєѡ*^{н}*тию* (П); 4) особливостями поведінки (ідентифікатори містять сему ‘суспільне ставлення до осіб із такою поведінкою’) — *Хвєска виро*^{т}*ка* (П, Р); 5) віком — *Дми*^{т}*ро стари*^{й} (Ск), *Матв*□*я старого* (Р), *Они*^{с}*ко, молодикъ* (П); 6) належністю до певного етносу — *москалєв*□*Андр*□*яшєв*□(З); 7) родинними зв’язками — *Иван, унукъ ѡної* (Сп); 8) фізичним (фізіологічним) станом — *нєбожчикъ Лукянъ* (Р).

Чоловічі прізвищеві назви конкретизуються характеристикою особи за родом діяльності — *бу*^{р}*ми*^{ст}*ра Карповича* (П), місцем проживання — *Мазура супруновского* (Сп) та віком — *онъ, старушка Майборода* (Х).

II. Одночленний антропонім + двочленний ідентифікатор (21 %).

Чоловічі імена уточнюються характеристикою особи за: 1) родинно-посесивними зв’язками, що їх передають конструкції: «ім’я (чи прізвищева назва) родича (переважно чоловічої статі) + назва родинного зв’язку, який їх поєднує». Власна назва в ідентифікаторі займає переважно препозицію щодо назви родинного стосунку, напр.: *Васи*^{л}, *Тритузнє*^{в} *зя*^{т} (О), *І*^{л}*ко, Лисовцюв зя*^{т} (Р), *Му*^{й}*с*□^{й}, *Задоро*^{ж}*ного зя*^{т} (Д), *Стєпанъ, Процє*^{н}*ковъ, зя*^{т} (Кш), *Сємєнъ, Рудювъ зятъ* (І), *Пє*^{т}*ро, Вовчиши*^{н} *зя*^{т} (НМ), *Гавришъ, Мо*^{с}*ка*^{л}*чи*^{н} *зя*^{т} (Ст), *Васи*^{л}, *Ты*^{м}*ковъ своя*^{к} (НМ). Рідше вона зустрічається в постпозиції, напр.: *Пєтро, зя*^{т} *Дми*^{т}*ровъ* (І), *Ма*^{т}*в*□*єви, синови Івановому* (НМ), *Григо*^{р}, *си*^{н} *Вороня*^{н}*ского* (Д), *Іванови, сынови Попєлуховому* (НМ). Позиція компонентів ідентифікатора в межах справи може варіюватися, напр.: *Анъдр*□*я, Гри*^{ш}*ково*^{го} *зятя = Анъдр*□^{й}, *зя*^{т} *Гришко*^{в} (Р), *Сємєно*^{м}, *Процикови*^{м} *сином = Сємєнъ, сынъ Процико*^{в} (С). Іноді замість власної назви в ідентифікаторі використано лише вказівку на особу, з якою носій імені пов’язаний родинним чи іншим типом зв’язку. Однак цю вказівку конкретизує власна назва з найближчого контексту, напр.: *Самойло, рожєни*^{й} *бра*^{т} *мо*^{й} (П), *Ѡмєля*^{н}, *дя*^{д}*ко мо*^{й} (П), *Стєфанъ, мужъ єї* (Ц), *Лукяна, товариша своєго* (Ц). В ідентифікаційних формулах такого типу антропонімоформант інколи перебуває в постпозиції щодо ідентифікатора, напр.: *о*^{т}*цємъ сво*□*мъ, Ма*^{р}*тиномъ* (П); 2) ро-

дом діяльності і належністю певному господареві, що їх передають конструкції, утворені поєднанням назви роду діяльності і власної назви особи (переважно прізвищевої), з якою носій імені пов'язаний господарсько-майновими зв'язками. Назва роду діяльності здебільшого займає препозицію щодо власної назви господаря, напр.: *Шра*^{м}*кова, во*^{в}*чарєва Хвєдо*^{р}*ковско*^{го} (Мч), *Динисъ, свинаръ Захарчє*^{н}*ковъ* (ВБ), *Яковъ, свинаръ Бридунєнъко*^{в} (НМ), *Павла, чєля*^{д}*ника п҃на Стєфаново*^{го} (Р), *Стєпаномъ, чєлядъникомъ Гаврилови*^{м} (НС), *Грицко, во*^{и}*тъчє*^{н}*ку*^{в} *чєлядник ковалєвъ* (П) (агентивна назва господаря). Рідше ідентифікотор зустрічається в постпозиції, напр.: *Василя, Браилкового ювчара* (ВБ). Іноді власна назва господаря уточнена його агентивною ознакою, напр.: *Іванъ, свина*^{р} *Кондрато*^{в} *мє*^{л}*нико*^{в} (НС). Ідентифікатор замість власної назви господаря може містити його загальну назву чи вказівку на особу, з якою носій імені пов'язаний виробничими стосунками, напр.: *Василя, слугу п҃нско*^{го} (Д), *Ма*^{т}*в□ю, чєля*^{д}*нику панско*^{м}*ъ* (І), *Ничипо*^{р}, *м□ро*^{ч}*никъ п҃нски*^{и} (П), *з пас*^{т}*никомъ мо□мъ, Дацкомъ* (Зм); 3) родом діяльності і місцем проживання чи реалізації агентивної ознаки, напр.: *Ба*^{с}*ко, атаманъ жуко*^{в}*ски*^{и} (Ж), *Григори*^{и}, *атаманъ брус□*^{т}*ски*^{и} (Б), *Тєрєшкомъ, кушн□рчикомъ шишацки*^{м} (Шш), *Шра*^{м}*ко, во*^{в}*ча*^{р} *мачо*^{с}*ки*^{и} (Мч), *Романомъ, дякомъ івончинъски*^{м} (І), *Дє*^{м}*ка, лобура комаро*^{в}*ско*^{го} (Кв), *Ко*^{н}*дратова, мє*^{л}*ника брус□*^{т}*ско*^{го} (Б), *Яцкомъ, паламаро*^{м} *івончинъскимъ* (І), *А*^{н}*тоно*^{м}, *старостою иво*^{н}*чи*^{н}*скимъ* (І), *Кузмина, хоружого наше*^{го} *по*^{л}*ково*^{го} (П), *Васи*^{л}, *шинъкаръ кобєляцки*^{и} (Кб). Іноді антропонімоформант може займати інтер- чи постпозицію щодо ідентифікатора, напр.: *Поводовоє стороны св□докъ Корни*^{й}, *атама*^{н} *павлєнъски*^{и} (Пв), *Івончинъски*^{и} *паламаръ Яцко* (І); 4) родом діяльності та віком, напр.: *Ка*^{р}*пъ, нєдоро*^{с}*ли*^{и} *прибы*^{шъ} (П); 5) родом діяльності та типом стосунків між людьми, напр.: *Лє*^{с}*ко мє*^{л}*ни*^{к}, *приятє*^{л} *Ко*^{н}*драто*^{в} (Б); 6) місцем проживання та віком, напр.: *Сємєна ма*^{н}*ковского старого* (Мн). Компоненти ідентифікатора в таких формулах можуть мінятися місцями, напр.: *Сємє*^{н} *стари*^{й} *ма*^{н}*ковски*^{и} (Мн), *Жни*^{с}*кови, молодыкови, котори*^{й} *жилъ в*^{ъ} *Павла Ви*^{д}*рыча* (П); 7) соціально-становою ознакою та місцем проживання, напр.: *Миска, козака нашєго полътавского* (П); 8) місцем проживання та просторовою суміжністю, напр.: *Жни*^{с}*кова, сус□да Па*^{в}*лова*^{го} *Выдричого* (П); 9) родинно-посесивними ознаками та місцем проживання, напр.: *І*^{л}*ко, Лисовцюв зя*^{т}, *жытє*^{л} *рєшєтиловски*^{й} (Р); 10) фізичним (фізіологічним) станом і родинними стосунками, напр.: *на живо*^{м} *нєбожчику Лукянови, сынови поводовоє стороны* (Р); 11) належністю до певного етносу та місцем проживання, напр.: *жидъ, Ицикъ мєнуємы*^{й}, *з Прилуки мєшканєць* (Пр).

Чоловічі прізвищеві назви конкретизує характеристика особи за родинно-посесивними ознаками, напр.: *Дорошового брата, Воробця* (ВБ) та родом діяльності і місцем реалізації агентивної ознаки, напр.: *з*^{ъ} *отамано*^{м} *тахтауло*^{в}*скимъ Панютєнъко*^{м} (Т).

ІІІ. Одночленний антропонім + тричленний ідентифікатор (3 %).

Імена чоловічі уточнює характеристика особи за: 1) родинно-посесивними зв'язками та місцем проживання — *Фєдора, Окгирцєво*^{го} *брата, пєтрувского жителя* (Пт), *Иванъ, Назаришинъ зя*^{т}, *з Івончинєцъ* (І); 2) родинно-посесивно-соціальними відношеннями — *Иванъ и Панасъ, сыни за*^{н}*ниє п҃на Ярошови* (П); 3) родом діяльності та господарсько-соціальними відношеннями — *Кири*^{к}, *чєля*^{д}*никъ, на*^{й}*митъ п҃на Дорошєвичо*^{в} (К); *Кирикъ, на*^{й}*мит п҃но*^{в} *Дорошєвич*^{ов} (К); 4) родом діяльності та господарсько-посесивними відношеннями — *Кирикъ, чєля*^{д}*никъ Ярошо*^{в} *кра*^{в}*цє*^{в} (П); *Грицко, чєля*^{д}*никъ Во*^{и}*тъчє*^{н}*ку*^{в} *ковалє*^{в} (П).

Чоловічі прізвищеві назви конкретизує характеристика особи за часом тривання агентивної ознаки, родом діяльності та місцем реалізації агентивної ознаки, напр.: *о^{т} бывшо^{го} по^{л}ко^{в}ника Сємєновича в Новом Санджаров*□(НС).

Двочленні антропоніми («ім'я особове + прізвищева назва») також можуть мати при собі одно-, дво- чи тричленні ідентифікатори.

Двочленний антропонім + одночленний ідентифікатор (23 %).

Чоловічі імена з прізвищевими назвами (чи прізвиськами) найчастіше уточнює характеристика особи за: 1) родом діяльності — *Василєм Котляро^{м}, атамано^{м} наказны^{м}* (С), *Пєтра Юрьєвича, бурмыстра* (П), *Павло^{м} Олєѯєнько^{м}, сотником* (С), *Василє^{м} Микитє^{н}комъ, во^{й}томъ* (ВБ), *Ма^{т}в□^{й} Коляка, рємєсла кушн□рского* (СС), *Заха^{р}кою ѡ^{р}ло^{м}, пас□^{н}нико^{м}* (Зм, Х), *Хвє^{с}ко Бурячє^{н}ко, прибы^{шъ}* (П), *Дмитра Козачка, голо^{в}ного прибиша* (ВБ), *Іванъ Ю^{р}чєнъко, ѡ^{в}ча^{р}* (П), *Дороша Дмитровича, асаула по^{л}ково^{го}* (П), *Фєѡдора Жучєнъка, по^{л}ковника во^{й}ска и^{х} ц̃рского пр̃^{с}тлго в̃лч^{с}тва запорозкого* (П), *Штєпою Григориєвичо^{м}, сотнико^{м}* (Ск), *Пєтро З□мъничє^{н}ко, сотъни^{к} нака^{з}ни^{й}* (Ц), *Микола^{й} (Никола^{й}) Стєфанови^{ч}, судя по^{л}кови^{й} наказни^{й}* (П), *Яцко Б□ли^{й}, тка^{ч}* (Д), *Миха^{й}ломъ Ковалъчико^{м}, учнє^{м} наши^{м}* (П).

Ідентифікатор може займати пре-, інтер- чи постпозицію щодо антропонімоформанта, напр.: *атамана Ѡлєѯ□я Рудєнъка* (І), *коваля Якова О^{т}чєна^{ш}и* (Сп); *Пєтро, прибышъ, Голичє^{н}ко, Пєтро Голичє^{н}ко, прибышъ* (П). Агентивний ідентифікатор тієї самої особи у зв'язку зі зміною нею роду занять лексично варіюється, напр.: *Миколая Стєфановича, атамана наказного = Миколая Стєфановича, суд□наказного* (П), *Тимоша Добранєнъка, бур^{ъ}ми^{ст}ра = Тимошу Добранєнъку, во^{й}ту* (Бл). Іноді він має форму підрядної означальної частини складнопідрядного речення (*Микита Холявка, що като^{м} в По^{л}тав□зо^{с}тава^{в}* — П) або дієприслівникового звороту (*за пана Лєѡ^{н}тия за^{с} Чєрняка, тожъ по^{л}ковникуючого* — Сп). В ідентифікаційних формулах цього типу ідентифікатори варіюються завдяки різній лексичній реалізації тієї самої агентивної ознаки (*Васи^{л} Ску^{ч}ко, розбо^{й}никъ = Васи^{л} Ску^{ч}ко, прибышъ* — П); антропонімоформанти — внаслідок використання для номінації осіб офіційних і неофіційних форм особового імені при прізвищевій назві (*Прокопа Дми^{т}ровича, бу^{р}ми^{ст}ра = Процика Дми^{т}ровича, бурми^{ст}ра* (П), *Єсифа Завадувского, сотника = Яско^{м} Завадовскимъ, сотникомъ* — Р); 2) місцем проживання, яке передають конструкції, утворені здебільшого поєднанням іменників *житєль, мєщанин, ѡбыватєль* із похідними від власних назв населених пунктів — *Пєтра Боровика, житєля б□лицко^{го}* (Бл), *Іванъ Ву^{л}ховы^{и} и Тарасъ Литвинєнъко, ѡбыватєли камянєцкиє* (Км), *Ивана Мартинєнъка, житєля полтавского, А^{н}дрєю Жити^{н}скому, мєщанинови по^{л}та^{в}скому* (П), *Гри^{н}ца Пєлєшє^{н}ка, житєля стасовє^{н}ко^{го}* (Ст), *Ничипо^{р} Трохимє^{н}ко, староса^{н}джаровски^{й} житє^{л}* (СС). Іменниковий компонент може бути відсутнім — *Василє^{м} Сли^{н}чєнъко^{м}, івашко^{в}ски^{м}* (Ів), *Стєфано^{м} Сирова^{т}чє^{н}ко^{м}, кобєляцким* (Кб), *Грицуна Росошє^{н}ка, мачо^{с}кого* (Мч), *Процика Ста^{д}ничєнка, новоса^{н}джаро^{в}ско^{го}* (НС), *Яковомъ Норичєнъкомъ, пушкарувскимъ* (Пш), *Пєдорова Па^{н}чєнова, шо^{с}таковского* (Ш). Зрідка локативну ознаку передано прийменниковою конструкцією «з + загальна назва типу населеного пункту і власна назва цього населеного пункту в р. в.» — *Пєтро Ѡпо^{ш}ля^{н}ски^{й} зъ сєла Заичинє^{ц}* (Зч). Ідентифікатори в таких формулах перебувають у постпозиції щодо антропонімоформанта; 3) віком — *Трохи^{м} Догтя^{р} старый* (П). Ідентифікатор займає пост- або інтерпозицію щодо антропонімоформанта чи його частин, напр.: *стари^{й} Гри^{ц}ко Коломиєцъ* (І), *Миха^{й}ла старуши То^{т}часа* (І); 4) соціально-становою ознакою — *Лєѡ^{н}тий Чє^{р}някъ, коза^{к} зна^{ч}ни^{й} вє^{р}стовий* (П). Іденти-

фікатори, що передають соціально-майновий стан, перебувають у препозиції щодо антропонімоформанта, напр.: *панъ Павєлъ Сємєнович* (НС), *мєщано*^{в}, *бы*^{в}*ши*^{х} *при то*^{й} *справ*□, *Івана Субото*^{в}*ско*^{го}, *Лєωнътия Григориєвича*, *Маѯима Павълєнъка* (Кр); 5) належністю певному господареві — *Ю*^{с}*ко* (*Юсипъ*) *Хвє*^{д}*чє*^{н}*ко*, *хвєдо*^{р}*ковски*^{й} (Мч, П); 6) особливостями поведінки — *Хвєска Яковєнъка*, *виро*^{т}*ка* (Р); 7) належністю до певного етносу — *Іванъ Василє*^{н}*ко*, *циганъ* (НМ); 8) родинно-посесивними зв'язками, напр.: *Василя Ѡробця*, *брата Дорошово*^{го} (ВБ), *Їванъ Пєрєхристо*^{в}, *унукъ Зизану* (П), *Стєфана Ми*^{л}*ника*, *мужа Ан*^{н}*иного* (П), *Григоромъ Назарєнъкомъ*, *шуриномъ моимъ* (І), *Данило Аврамє*^{н}*ко*, *яго*^{ж} *зя*^{т} (з контексту: *яго — Анъдр*□*я Довгополого*) (І). Ідентифікатор може займати препозицію щодо антропонімоформанта, напр.: *сина своєго*, *Василя Башлаєнъка* (Ск);

Двочленний антропонім + двочленний ідентифікатор (22 %).

Чоловічі імена з прізвищевими назвами конкретизує характеристика особи за: 1) родом діяльності і місцем проживання чи реалізації агентивної ознаки (локативна ознака в ідентифікаторах такої семантики реалізується похідними від: а) загальних назв населених пунктів (*городовий*, *с*□*ски*^{й}), напр.: *Ярємою Жал*□*знякомъ*, *атаманомъ городови*^{м} (Ск), *Ма*^{т}*в*□^{й} *Ѡнупчє*^{н}*ко*, *атама*^{нъ} *городови*^{й} (Мч), *Грє*^{с}*ко Бубликъ*, *атама*^{н} *с*□*лски*^{й} (НМ), *Григори*^{й} *Маркович*, *писаръ нашъ городови*^{й} (Р); б) загальних назв військово-адміністративних одиниць (*війско, полк, войсковий, полковий*), напр.: *Івана Лєдє*^{н}*ця*, *сотъника по*^{л}*кового* (П), *Василя Бунъчучнє*^{н}*ка*, *суд*□*по*^{л}*кового наказного* (П), *Пєтра Бу*^{н}*кого*, *суд*□*по*^{л}*ку по*^{л}*тавского* (П), *Васи*^{л} *Башлиє*^{н}*ко*, *товаришъ во*^{й}*скови*^{й} (Ск), *Кузма Воскобо*^{й}*чє*^{н}*ко*, *хоружи*^{й} *по*^{л}*ковий* (П); в) власних назв населених пунктів (і похідних від них), у яких особа реалізує свою агентивну ознаку, напр.: *Івано*^{м} *Задоро*^{ж}*ним*, *атамано*^{м} *дика*^{н}*ски*^{м} (Д), *Іваномъ Милашомъ*, *атаманомъ кгужулянъскимъ* (Г), *Клима Ло*^{г}*винє*^{н}*ка*, *атамана мачу*^{с}*кого* (Мч), *Пєтромъ Горєвичомъ*, *бурми*^{ст}*ро*^{м}*ъ полътавскимъ* (П), *Василємъ Баланувски*^{м}, *во*^{й}*томъ сокологурськимъ* (Ск), *Гаврило Яко*^{в}*лєвичъ*, *купє*^{ц} *нїшъ по*^{л}*тавски*^{й} (П), *Самуєлє*^{м} *По*^{л}*вєри*^{н}*ски*^{м}, *нам*□*нико*^{м} *дика*^{н}*ски*^{м} (Д), *Григориєва Марчє*^{н}*кова*, *писара рєшєтило*^{в}*ского* (Р), *Івана Браи*^{л}*ка*, *по*^{л}*ко*^{в}*ника наказно*^{го} *по*^{л}*та*^{в}*ского* (П), *Яцъко Дацє*^{н}*ко*, *понама*^{р} *иво*^{н}*чи*^{н}*ски*^{й} (І), *Ѡлєѯ*□*ємъ Римаро*^{м}, *посланимъ панъскимъ з По*^{л}*тави* (П), *Фома Григорієвичъ и И*^{л}*яшъ Па*^{в}*ловичъ*, *сотники з*□^{л}*ковскиє* (З), *Никифор Мазанъ*, *сотъникъ наказни*^{й} *староса*^{н}*жаровски*^{й} (СС), *Па*^{в}*ла Жука*, *шє*^{в}*ца по*^{л}*та*^{в}*ско*^{го} (П). Ідентифікатор у таких формулах переважно займає препозицію щодо антропонімоформанта, напр.: *суд*□ *по*^{л}*ку по*^{л}*тавского*, *Івана Іскри*; *пану по*^{л}*ковнику по*^{л}*тавскому Ѳєодору Жучєнъку* (П). Позиція ідентифікатора може варіюватися навіть у межах однієї справи, напр.: *атаманомъ иво*^{н}*чи*^{н}*ски*^{м} *Ивано*^{м} *Лащє*^{н}*комъ* = *Ивана Лащє*^{н}*ка*, *атамана иво*^{н}*чи*^{н}*ского* (І, 1689), *по*^{л}*ковнику по*^{л}*тавскому Фєодору Жучєнъку* = *Фєдору Жучєнъку*, *полъковнику по*^{л}*тавскому* (П, 1690). Частини антропонімоформанта іноді чергуються з частинами ідентифікатора: «ім'я + рід діяльності + прізвищева назва + місце проживання чи реалізації агентивної ознаки», напр.: *Процикова прибишова Ста*^{д}*ничє*^{н}*кова новоса*^{н}*джаро*^{в}*ско*^{го} (НС) або займають інтерпозицію щодо його частин, напр.: *р*□*зуна лю*^{д}*ско*^{го} *прибиша Процика Ста*^{д}*ничєнка новоса*^{н}*джаро*^{в}*ско*^{го} (НС). Ідентифікатор, що атестує особу за родом діяльності, змінює своє лексичне наповнення зі зміною роду діяльності ідентифікованої особи, напр.: *Пє*^{т}*ра Яковє*^{н}*ка*, *сотъника по*^{л}*ково*^{го} (П, 1688) = *Пєтра Яковєнка*, *атамана городового* (П, 1691). Ідентифікатор, що уточнює дефініцію особи за місцем реалізації її агентивної ознаки, яке часто збігається з місцем її проживання, може мати меншу чи більшу конкретизацію, напр.: *Николая Стєфановича*,

суд□наказного по[п]*ково*[го] *городового = Николаємъ Стєфановичє*[м], *су*[р]*єю нака*[з]*ни*[м] *по*[п]*кови*[м] *по*[п]*тавски*[мъ] (П); 2) соціальним станом і місцем проживання, напр.: *Наумъ В□дєрко, коза*[к] *и житєль рєшєтилов*[е]*ски*[и] (Р). Ознака соціального стану переважно займає препозицію щодо локативної ознаки, напр.: *Васи*[п] *Гончарєнъко, козакъ и житє*[п] *тахтауло*[е]*ски*[и] (Т), *Гаври*[шъ] *Гриц*[є]*нко, козакъ стасовє*[ч]*ки*[и] (Ст). Локативна ознака в ідентифікаторі зрідка фіксується в препозиції щодо соціально-станової, напр.: *Ма*[з]*имъ Нєд□чєнъко, івонъчи*[п]*ский козакъ* (І). Іноді локативну ознаку передано конструкцією «загальна назва типу населеного пункту + власна назва цього населеного пункту в р.в.», напр.: *Іванъ Заб□ла, козакъ сєла Брус□и* (Б), *Яко*[в] *Мазу*[р], *козакъ, житє*[п] *сєла Супруновки* (Сп); 3) родинно-посесивними зв'язками і місцем проживання — *Васил*[ъ] *Іванови*[ч], *Пєтращишинъ зя*[т], *з Киш□ки* (Кш); 4) родом діяльності і часом тривання цієї діяльності, напр.: *Алє*[з]*□ Рудє*[п]*ко, атама*[н] *на то*[и] *ча*[с] *бы*[в]*ши = Алє*[з]*□ Рудє*[п]*ка, що атамано*[м] *на то*[т] *ча*[с] *бу*[в]*ъ* (І); 5) родом діяльності і належністю певному господареві, напр.: *Пєтро Кутовє*[п]*ко, р□зни*[к] *хвєдо*[р]*ковски*[и] (Мч); 6) належністю до певного етносу та місцем проживання, напр.: *Ѡфє*[р]*ко Іванович, мо*[с]*ка*[п] *бо*[п]*хо*[в]*ски*[й] (Бх).

Двочленний антропонім + тричленний ідентифікатор (17 %).

Чоловічі імена з прізвищевими назвами уточнює характеристика особи за: 1) родом діяльності, часом і місцем реалізації агентивної ознаки — *Гавришова Григорієвичова, на то*[и] *часъ атамана стасо*[в]*ского* (Ст), *Василє*[м] *Личє*[п]*ком, на то*[т] *часъ атамана ивонъчинъского* (І); 2) родом діяльності, місцем проживання чи реалізації агентивної ознаки і належністю певному господареві — *Гаврилова Ц□люричєнъкова, овчара мачуского Ѡнупчєнъкового* (Мч).

Двочленний антропонім + чотиричленний ідентифікатор (1 %).

Чоловічі імена з прізвищевими назвами конкретизуються ознаками особи за: 1) родом діяльності, соціальним станом, віком і місцем проживання — *Іванъ Дєщє*[п]*ко и Совостя*[п] *Вовчковичъ, купци в л□нєхъ молодихъ, мєшканъци з Глуска, панъства литовского* (Гл); 2) родом діяльності, належністю певному господареві, місцем проживання чи реалізації агентивної ознаки й особливостями соціальної поведінки — *Іванъ Трохимєнъко, свинаръ Кондратов, мє*[п]*ника новосанджаровского, нєробочиє* (НС).

Тричленний антропонім + одночленний ідентифікатор (0,5 %).

Чоловічі імена з двома прізвищевими назвами уточнює характеристика особи за віком — *Хвєдоръ Савчєнъко Догтярєнъко, виростокъ* (П).

Тричленний антропонім + двочленний ідентифікатор (0,5 %).

Чоловічі імена з іменами по батькові та прізвищами конкретизує характеристика особи за: 1) родом діяльності і місцем реалізації агентивної ознаки — *Фєодоро*[м] *Ивановичо*[м] *Жучєнко*[м], *по*[п]*ковнико*[м] *вой*[с]*ка и*[х] *ц*[р]*ского пр*[с]*втлого влч*[с]*тва запорозкого по*[п]*тавски*[м] (П). Зафіксовано ідентифікаційні формули, у яких компоненти антропонімоформантів чергуються з компонентами ідентифікаторів, унаслідок чого формула має такий вигляд: «ім'я + агентивна ознака + прізвище-ва назва + локативна ознака», напр.: *Іванова ткачова Тарасє*[п]*кува дика*[п]*ско*[го] (Д); 2) належністю до певного етносу та місцем проживання, напр.: *Мишъка Григорієва Калгина, мо*[с]*каля бо*[п]*хо*[е]*ского* (Бх).

Таким чином, аналіз використаних в Актах способів і засобів ідентифікації особи чоловічої статі показав, що в переважній більшості протоколів вони варіюються: для ідентифікації тієї самої особи використовуються антропоніми й ідентифікатори різної лексико-семантичної структури, а також ідентифікаційні формули, які поєднують ці елементи. Однак у деяких протоколах особи чоло-

вічої статі позначаються тільки антропонімами чи ідентифікаторами різної структури й семантики.

Зафіксовані в Актах антропоніми, ідентифікатори й ідентифікаційні формули, які виокремлювали певну особу чоловічої статі з-поміж інших чоловіків, продемонстрували різноманітність способів і засобів ідентифікації особи в охопленому пам'яткою регіоні та відсутність їхньої уніфікації в мові ділового документа.

В аналізованій пам'ятці серед засвідчених антропонімів переважать двочленні — 66 % від загальної кількості антропонімів; одночленні — 32 %, а тричленні — лише 2 %. Поміж двочленних переважають імена в поєднанні з прізвищевими назвами — 81 %; імена в поєднанні з прізвиськами становлять 15 %; прізвищеві назви в поєднанні з іншими прізвищевими назвами (прізвиськами) — 4 %; серед одночленних антропонімів тримають першість імена — 79 %, прізвищеві назви — 21 %; серед тричленних переважають імена в поєднанні з двома прізвищевими назвами різних типів — 67 %, імена в поєднанні з іменами по батькові та прізвищевими назвами становлять 33 %.

У мові пам'ятки, що належить до офіційно-ділового стилю, чоловічі імена, які входять до складу одно-, дво- і тричленних антропонімів, функціонують здебільшого в офіційній (повній) формі — 63 %; у неофіційній — 37 %.

З-поміж чоловічих прізвищевих назв мають перевагу первинні (семантичні) утворення (64 %), вторинні (морфологічні) становлять 36 %. Серед первинних чоловічих прізвищевих назв, утворених лексико-семантичним способом, превалюють такі, які виникли шляхом переосмислення апелятивів (97 %), прізвищеві назви, що постали внаслідок переосмислення онімів, становлять лише 3 %. Переважна більшість утворених морфологічним (суфіксальним) способом вторинних чоловічих прізвищевих назв має патронімічне походження (99 %), матронімічне походження — 1 % назв.

Найпродуктивнішими серед усіх твірних основ, що слугували для творення прізвищевих назв (одного з компонентів дво- чи тричленних антропонімів), виявилися основи, похідні від основ чоловічих імен і прізвиськ батьків агентивного типу. Так, члени однієї родини мають прізвищеві назви різних типів, похідні від імені голови родини *Хвєдорко: Хвєдорчᵉ'ко* (Бл) — прізвищева назва сина, утворена додаванням суфікса **-єнк-** до основи імені батька *Хвєдорко*, *Хвєдорчиха* (Бл) — прізвищева назва дружини, утворена додаванням суфікса **-их-** до основи імені її чоловіка *Хвєдорко*; брат і сестра мають різні прізвищеві назви патронімічного типу, похідні від прізвиська батька або його агентивної назви: *Дугтяроᵉ'на* (П) — дочка *Дугтяра*, *дугтяра* «дьогтяра», *Дугтярєнъко* (П) — син *Дугтяра*, *дугтяра* «дьогтяра».

Чоловічі прізвищеві назви утворено переважно за допомогою суфікса **-єнк-** (76 %), що додається до основ чоловічих офіційних або неофіційних імен і прізвищевих назв. Інші суфікси мають меншу продуктивність: за допомогою суфіксів **-ич** (**-єч**), **-ович**, **-євич**, які приєднуються до основ чоловічих офіційних або неофіційних імен і прізвищевих назв, утворено 16 %; за допомогою суфікса **-к-**, що додається до прізвищевої назви чи загальної назви батька за родом діяльності чи певною домінантною ознакою, утворено 2 %; суфікси **-ов-** (**-ув-**), **-ин**, **-ик**, **-чик**, **-ук**, **-ак** у поєднанні з основами власних і загальних назв різної семантики дають 5 %, а суфікс **-ут-** у поєднанні з основами жіночих імен — 1 % чоловічих прізвищевих назв.

Прізвищеві назви зафіксовано у дво- та тричленних антропонімах, які становлять 68 % від загальної кількості зафіксованих. Прізвищеві назви чоловіків перебувають у стадії формування. Це виявляється, по-перше, у морфологічному варіюванні прізвищевих назв членів однієї родини (*Литвинєнъко* син *Литвина* (НМ), *Травнєнко* син *Травня* (Р), *Пустоварєнъко* син *Пустовара* (І, Р), *Пєрєхристов* син *Пєрєхристи* (П), *Коломийчєнко* син *Коломийца* (І), *Угринєнъко* син *Угрина* (ВБ), *Палагутєнъко* син *Палагути; Дубєнко* син *Дуба* (Ц). Таким чином, за сучасними мірками батьки і їхні сини мають різні прізвища: *на Ти*^{м}*ка Палагуту и на Івана Дуба, житєлєй царича*^{н}*ски*^{х}*, котори*^{х} *сини — Васи*^{л} *Палагутє*^{н}*ко і Ма*^{р}*тинъ Дубє*^{н}*ко* (Ц); по-друге,— у фонетичному варіюванні прізвищевої назви тієї самої особи, напр.: *Миха*^{й}*ло Тойчас = Тотчас* (І), *Тимош Кгаєвський = Гаєвський* (НС); по-третє,— у морфологічному варіюванні прізвищевої назви тієї самої особи, напр.: *Васи*^{л} *Башлаєнъко = Васи*^{л} *Башлєнко = Васи*^{л} *Башлиєнко* (Ск), *Дмитро (Митро) Козинъ = Дмитро Кози*^{н}*ски*^{й} (І), *Ма*^{т}*в*^{й} *Коляка = Ма*^{т}*в*^{й} *Колячин* (СС), *Маѯим Балючок = Маѯим Балюк* (І), *Кузма Воскобуйник = Кузма Воскобойчєнко* (П), *Ничипора Жорнового, атамана городового = Ничипора Жорновєнъка, атамана городового* (П) (перші в парі прізвищеві назви утворено шляхом перенесення прізвищевої назви батька на сина: *Мазур* (Сп) ‘син Мазура’, *Воскобуйник* (П) ‘син Воскобойника’, *Жорновий* (П) ‘син Жорнового’; другі в парі — утворені морфологічним способом — додаванням до прізвищевої назви батька демінутивно-патронімічного суфікса, який вказує на похідність утвореної прізвищевої назви, належність її синові: *Мазурєнко* (Сп) ‘син Мазура’, *Жорновєнъко* (П) ‘син *Жорнового*’; по-четверте,— у лексичному варіюванні прізвищевої назви тієї самої особи, напр.: *Іванъ Пєрєхристов = Іван Ѡтчєнашъ, Яков Отчєнаш = Яков Пєрєхриста* (Сп), *Хвєдоръ Савчєнъко = Хвєдоръ Дугтярєнъко* (П). В останньому випадку є підстави твердити про наявність розмежування нейтральних прізвищевих чоловічих і жіночих назв, які (разом з іменами) маркувалися як імена (*мєнєная Палагия Гришковна*), та емоційно насичених прізвищевих назв, маркованих як прізвиська (*Грицко, Бу*^{й}*вол про*^{з}*ви*^{с}*комъ, злочи*^{н}*ца* (СС), *Іванъ, прозиваємы*^{й} *Убы*^{й}*собака* (Р); по-п’яте,— у наявності в однієї особи одночасно двох прізвищевих назв — похідної від імені батька й похідної від прізвищевої назви батька за агентивною ознакою, напр.: *Іванова Мартинєнъкова Бражничєнкова* (П), *Хвєдоръ Савчєнъко Догтярєнъко* (П).

Інколи в Актах перед прізвищем батька фіксується означення *старий*. Це дозволяє припустити, що батькова прізвищева назва могла передаватися синові й без суфіксації, тобто процес творення прізвища майже завершився. Однак суфіксальні прізвищеві назви патронімічного типу, в яких суфікси містять семи ‘нащадок’, ‘малий’, ‘менший’, у цій групі використовуються активніше, що певною мірою заперечує попередню тезу, напр.: *Коломийчєнко* син *старого Коломийца* (І), *Угринєнъко* син *старого Угрина* (ВБ).

Ідентифікатори різної лексико-семантичної структури, що функціонують автономно або поєднуються з антропонімами, завершуючи ідентифікацію осіб чоловічої статі, найчастіше характеризують особу чоловічої статі за родом діяльності (40,5 %), місцем проживання чи реалізації агентивної ознаки (38,9 %), родинними стосунками (9 %), соціально-майновим станом (5 %).

Найпродуктивнішими серед ідентифікаційних формул, які використовуються для позначення осіб чоловічої статі, виявилися формули: «двочленний антропонімоформант + одночленний ідентифікатор» (23 % від загальної кількості ідентифікаційних формул), «двочленний антропонімоформант + двочленний

ідентифікатор» (22 %), «одночленний антропонім + двочленний ідентифікатор» (21 %) і «двочленний антропонімоформант + тричленний ідентифікатор» (17 %).

Як показав аналіз, переважна більшість одночленних антропонімоформантів (імен, прізвищевих назв), які уточнюються ідентифікаторами різної лексико-семантичної структури, вказує або на осіб нижчого (*лобуръ*, *прибишъ*, *розбійникъ*; *свина*^{р}, *слуга п̄нски*^{й}, *чєля*^{д}*никъ*) і середнього (*кушн□рчикъ*, *мє*^{л}*ни*^{к}, *м□ро*^{ч}*никъ*, *шинъкаръ*) соціального стану, або на родичів (*брат*, *дя*^{д}*ко*, *зя*^{т}, *мужъ*, *сыни за*^{ц}*ниє*). Рідко такі ідентифікаційні формули стосуються осіб вищого соціального стану — *атаманъ*, *бу*^{р}*ми*^{ст}*р*, *войт*, *по*^{л}*ко*^{в}*никъ*, *староста*. Більшість двочленних антропонімоформантів (переважно імен у поєднанні з прізвищевими назвами), які конкретизуються ідентифікаторами різної лексико-семантичної структури, позначають осіб вищого, рідше — середнього, і тільки одиничні фіксації — осіб нижчого соціально-майнового стану. Тричленні антропонімоформанти, позначаючи осіб вищого соціально-майнового стану, поєднуються переважно з ідентифікаторами, що мають агентивно-локативне значення.

Отже, лексико-семантичний аналіз антропонімів, ідентифікаторів та ідентифікаційних формул, які служили для називання осіб чоловічої статі в «Актах (протоколах) Полтавського полкового суду», свідчить про відсутність однотипного способу дефініції.

Сподіваємося, що простежені нами способи й засоби онімної, апелятивної та онімно-апелятивної ідентифікації осіб чоловічої статі, визначені особливості їхньої структурної й семантичної організації допоможуть з'ясувати шляхи та способи формування чоловічих особових власних назв як частини українського антропонімікону, допоможуть зіставити отримані дані зі свідченнями подібних досліджень цього ж регіону в інші хронологічні періоди, а також інших регіонів у цей та інші періоди [6].

Список скорочень назв населених пунктів

Бл — *Б□лики* — смт Білики, Кобеляцький р-н, Полтавська обл.
Бх — *Бо*^{л}*хов* — м. Болхов, Орловська обл., Російська Федерація
Б — *Брус□я* — с. Михайлівка, Диканський р-н, Полтавська обл.
ВБ — *Вєликі Буди*^{щ}*а*, *Бѹдища Вєликиє* — с. Великі Будища, Гадяцький р-н, Полтавська обл.
Гл — *Глуск* — м. Глуск, Могилівська обл., Білорусь
Г — *Гужули*, *Кгужули*, *Кужули* — с. Гожули, Полтавський р-н, Полтавська обл.
Д — *Дика*^{н}*ка* — смт Диканька, Диканський р-н, Полтавська обл.
Ж — *Жуки* — с. Жуки, Полтавський р-н, Полтавська обл.
Зч — *Заїчинци* — с. Заїчинці, Зіньківський р-н, Полтавська обл.
З — *З□иков*, *З□нув* — м. Зіньків, Зіньківський р-н, Полтавська обл.
Зм — *Змиєвъ* — м. Зміїв, Зміївський р-н, Харківська обл.
І — *Іво*^{н}*чинц□* — с. Івончинці, Полтавський р-н, Полтавська обл.
Ів — *Івашківка* — с. Івашківка, Диканський р-н, Полтавська обл.
Ін — *Іванчинє уєзду По*^{л}*та*^{в}*ско*^{го} — ? — *Л. М. с.*
Км — *Камянка* — с. Кам'янка, Диканський р-н, Полтавська обл.
Кнв — *Канє*^{в} — м. Канів, Черкаська обл.
К — *Кєрєбє*^{р}*да* — с. Келеберда, Кременчуцький р-н, Полтавська обл.
Кш — *Киш□нка* — с. Кишеньки, Кобеляцький р-н, Полтавська обл.
Кн — *Книшівка* — с. Книшівка, Гадяцький р-н, Полтавська обл.

[6] *Литвинчук Л. В.* Ідентифікація особи на Житомирщині початку XVII ст. (на матеріалі «Актової книги Житомирського гродського уряду 1509 р.») // Актуальні питання антропоніміки.— К., 2005.— С. 138–146.

Кб — *Кобєляки* — м. Кобеляки, Кобеляцький р-н, Полтавська обл.
Кв — *Комарувка уєзду Б□ии^ко^го* — с. Комарівка, Кобеляцький р-н, Полтавська обл.
Кр — *Крємє^нчук* — м. Кременчук, Кременчуцький р-н, Полтавська обл.
Мн — *Ма^нковка — с. Маньківка, Новосанжарський р-н, Полтавська обл.*
Мч — *Мачохи* — с. Мачухи, Полтавський р-н, Полтавська обл.
М — *Маячка* — с. Маячка, Новосанжарський р-н, Полтавська обл.
Мр — *Миргород* — м. Миргород, Полтавська обл.
НМ — *Ни^жні Млины* — с. Нижні Млини, Полтавський р-н, Полтавська обл.
НС — *Новый Санджаров* — смт Нові Санжари, Новосанжарівський р-н, Полтавська обл.
О — *орля^нскиє жители* — ? — *Л. М.* с. Орлик, Кобеляцький р-н, Полтавська обл.
Пв — *Павлєнки* — с. *Павленки*, Хорольський р-н, Полтавська обл.
Пт — *Пєтрувка* — с. Петрівка, Полтавський р-н, Полтавська обл.
П — *Полтава* — м. Полтава
Пр — *Прилука* — м. Прилуки, Прилуцький р-н, Чернігівська обл.
Пш — *Пушкарувка* — с. Пушкарівка, Полтавський р-н, Полтавська обл.
Р — *Рєшєтило^вка* — с. Решетилівка, Решетилівський р-н, Полтавська обл.
С — *Соко^ня* — с. Соколівщина, Диканський р-н, Полтавська обл.
Ск — *сокологурський мєшканєц* — ? — *Л. М.* смт Сокологірне, Іванівський р-н, Одеська обл.
СС — *Старий Санджаров* — с. Старі Санжари, Новосанжарівський р-н, Полтавська обл.
Ст — *Стасовєц* — ? — *Л. М.* с. Стасі, Диканський р-н, Полтавська обл.
Сп — *Супруно^вка* — с. Супрунівка, Полтавський р-н, Полтавська обл.
Т — *Тахтауловка* — с. Тахтаулове, Полтавський р-н, Полтавська обл.
Х — *Харковъ* — м. Харків
Ц — *Царича^нка* — смт Царичанка, Царичанський р-н, Дніпропетровська обл.
Шш — *Шишаки* — с. Шишаки, Хорольський р-н, Полтавська обл.
Ш — *Шо^сътаки* — с. Шостаки, Полтавський р-н, Полтавська обл.

L. A. MOSKALENKO

THE IDENTIFICATION OF THE MASCULINE GENDER IN THE «OFFICIAL BOOKS OF POLTAVA REGIMENTAL LAW COURT» (1683–1740)

Article is dedicated to the determination of the structural and semantic organization of methods and means of identification of persons of the masculine gender, which are fixed in «Official books of Poltava regimental law court» (1683–1740): 1) man personal names and nicknames; 2) identifiers — constructions, which characterize a person of masculine gender in different ways to signs; 3) identification formulas — personal name in combination with the identifiers.

K e y w o r d s: personal name, man personal name, man family name, nickname, identifier.